

Тема 2.1. Овочеві культури групи капуст.

1. Склад групи, види капусти, їх значення.
2. Ботанічний опис культур, біологічні особливості, районовані сорти та їх характеристика.
3. Капуста білоголова. Технологія вирощування ранньої капусти.
Вирощування розсади, садіння, догляд, збирання врожаю і товарна обробка. Особливості вирощування середньої капусти.
Вирощування пізньої капусти розсадним і безрозсадним способом.
4. Особливості вирощування інших видів капусти (цвітної, савойської, тощо). Кращий досвід з вирощування культур групи капуст.

1. Склад групи, види капусти, їх значення.

До родини Капустяних належать капуста білоголова (*Brassica capitata* Litzg. var *alba*), червоноголова (*B. capitata* Litzg. var *rubra*), савойська (*B. sabauda* Litzg.), брюссельська (*B. gemmifera* Litzg.), цвітна (*B. cauliflora* Litzg.), броколі (*B. cauliflora* Litzg., ssp. *simplex* Litzg.), кольрабі (*B. caulorapa* Pasq.) і пекінська (*B. pekinensis* Rupr.).

Ареал капусти досить великий — від Крайньої Півночі до Півдня. В Україні найпоширеніша капуста білоголова. У структурі посівних площ овочевих культур вона посідає друге місце — 19 % (близько 100 тис. га). Найсприятливіші ґрунтово-кліматичні умови для неї історично склалися в районі Полісся та Правобережного Лісостепу. В районах Степу високі врожаї її можна одержати лише в умовах зрошення. Друге місце посідає цвітна капуста (до 2 %). Інші види капусти займають незначну площу — до 1 %.

Цінність капусти визначається тим, що вона добре зберігається, її можна споживати у свіжому вигляді впродовж року. Широко використовують капусту в кулінарії, а пізньостиглі сорти — для консервування і квашення.

Капуста — цінний продукт харчування. У її складі міститься від 7 до 10 % сухої речовини, 4,3 — 4,6 вуглеводів, 1,4 — 1,9% білка. Особливо багата на білок капуста брюссельська (до 6,25 %), броколі (до 4,2 %), цвітна (2,6 %) і савойська (2,4 %). Усі види капусти багаті на вітаміни С, U, мінеральні солі, особливо калій, кальцій та фосфор. Слід зазначити, що поживна цінність капусти залежить від ґрунтово-кліматичних умов вирощування. Більше поживних речовин містить продукція, вирощена на темно-сірих, чорноземних та намитих ґрунтах, достатньо забезпечених вологою.

2. Ботанічний опис культур, біологічні особливості, районовані сорти та їх характеристика.

Всі види капусти є дворічними рослинами, за винятком цвітної, броколі та пекінської. У перший рік вони формують головку (бруньку), а кольрабі — стеблоплід, а в наступному — утворюють розгалужений квітконосний кущ і насіння. У цвітної капусти і броколі в перший рік формується продуктивний орган (суцвіття, головка), а в разі запізнення зі збиранням урожаю утворюються розгалужений квітконосний кущ і насіння. Продуктивним органом у цвітної капусти і броколі є потовщені, вкорочені, соковиті,

сильно розгалужені пагони, які закінчуються бутонами. У капусти пекінської в перший рік формується розетка листків, яка є продуктивним органом, а в разі запізнення зі збиранням утворюються квітконосний куш і насіння.

Квітки у капусти здебільшого середнього розміру. Пелюстки жовті, часто гофровані, зібрані в багатоквіткову китицю. Запилення перехресне, відбувається за допомогою комах (бджіл).

Плід — двогніздий стручок завдовжки 8 — 10 см. Насіння дрібне, кулясте, 2 — 2,5 мм у діаметрі. У різних видів капусти воно настільки подібне, що визначити його видовий склад за зовнішніми ознаками практично неможливо. Достигле насіння має темно-коричневий колір із синюватим відтінком, блискуче. Маса 1000 шт. насінин 2,2 — 4,8 г. За сприятливих умов схожість насіння зберігається впродовж 4 — 5 років.

Коренева система рослин капусти досить велика, розгалужена. За безрозсадної культури утворюється стрижневий корінь, а за розсадної — мичкуватий. Тому вирощування капусти безрозсадним способом у південних районах сприяє глибокому проникненню кореневої системи в ґрунт та підвищенню її посухостійкості. Після підгортання рослин вологою землею на підсім'ядольному коліні та основі стебла швидко утворюються додаткові корені.

Всі види капусти належать до холодостійких культур. Насіння їх проростає за температури 4 - 5 °С. Рослини починають рости за температури 5 °С. Оптимальна температура для їхнього росту 15-18 °С. За високої температури (понад 25 °С) ріст сповільнюється, тканини грубішають, а квітки втрачають здатність до запилення. У капусти цвітної та броколі суцвіття (головки) стають дрібними і передчасно розпадаються. Добре загартована розсада витримує короточасне зниження температури до мінус 5 - 7 °С, незагартована - пошкоджується за мінус 1 °С. Найменш холодостійка цвітна і пекінська, а найбільш - червоноголова і брюссельська капуста. Останні витримують зниження температури до мінус 9-10°С.

Капуста - світлолюбна рослина. У разі слабкого освітлення, особливо в розсадний період, рослини витягуються, внаслідок чого знижується їхня продуктивність. За довгого дня в них швидше відбуваються всі фази росту й розвитку.

Капуста вибаглива до вологості ґрунту і повітря. З урожаєм 1000 ц/га вона виносить з ґрунту 5,5 тис. м³/га води. Найкраще капуста росте за вологості ґрунту 60 - 80 % НВ та відносної вологості повітря 75 - 90 %. Тому капусту розміщують здебільшого на заплавах ґрунтах і торфовищах. За нестачі вологи в ґрунті утворюються невеликі листки і головки. Надмірна вологість у ґрунті чи недостатня негативно позначається на рості рослин: листки набувають фіолетового забарвлення, ріст рослин сповільнюється, вони уражуються судинним бактеріозом, що різко знижує їх продуктивність.

До родючості ґрунту капуста досить вибаглива. З урожаєм 100 ц/га вона виносить з ґрунту до 41 кг/га азоту, 14 фосфору, 49 кг/га калію. Найпридатніші для вирощування капусти родючі ґрунти з високим вмістом

органічної речовини і рН = 6,2 - 7,5. На кислих ґрунтах капуста уражується киллою, а цвітна, крім того, — гниллю сердечка.

В Україні вирощують сорти й гібриди вітчизняної й закордонної селекції: суперранні, ранні, середньоранні, середньостиглі, середньопізні й пізньостиглі. Продукцію сортів і гібридів ранньостиглої групи використовують тільки у свіжому вигляді наприкінці весняного й у літній періоди. Для квашення й зимового зберігання ці сорти й гібриди непридатні, тому питома вага їх у виробництві не перевищує 10-15%. Продукцію сортів і гібридів середньоранньої групи використовують для осіннього споживання у свіжому вигляді, а також для нетривалого квашення. Середньостиглі сорти й гібриди використовують для осінньо-зимового споживання у свіжому вигляді й нетривалому квашенні протягом 2-3 місяців. Питома вага їх у посівах також не перевищує 10-15%.

Найбільше господарське значення мають сорти й гібриди капусти середньопізньої і пізньостиглої груп, тому що вони забезпечують надходження свіжої й переробленої продукції в зимово-весняний період. Питома вага цих сортозразків становить 70-80%.

За напрямком використання розрізняють сорти салатні, засолювальні й універсальні.

З ранньостиглих (вегетаційний період 105-120 днів) в Україні вирощують такі сорти й гібриди, як **Адмірал F₁**, **Алладин F₁**, **Атлета F₁**, **Веснянка**, **Вестри F₁**, **Дита**, **Дитмаршер фрюєр**, **Димерська 7**, **Єлізара F₁**, **Червнева**, **Кандиша F₁**, **Мушкетер F₁**, **Нозомі**, **Парел F₁**, **Резистор F₁** і ін.

У групу середньоранніх сортів (вегетаційний період — 121 -130 днів) включені **Барабос F₁**, **Ринда F₁**.

Середньостиглі сорти (від сходів до масової технічної стиглості — 131-145 днів, від висадження розсади до збирання — 60-90 днів) призначені для свіжого споживання в осінньо-зимовий час і квашення. До Реєстру сортів рослин України включений один гібрид першого покоління **Мегатон F₁** і сорт **Росава**.

Середньопізні сорти (від сходів до масової технічної стиглості качанів — 146-160 днів, від висадження розсади до збирання врожаю — 103-117 днів) призначені для свіжого споживання в зимовий період, квашення й короткострокового зберігання. Строк зберігання — 4-5 місяців. Із цієї групи до Реєстру сортів рослин України включені сорти й гібриди першого покоління: **Гермес F₁**, **Еленівська**, **Жозефіна**, **Коронет F₁**, **Мідор F₁**, **Столична**, **Тэтянка**, **Ердено F₁**. Сорти **Столична** й **Еленівська** відносно стійкі до шкідників, хвороб і розтріскування качанів.

Пізньостиглі сорти (від сходів до масової технічної стиглості качанів — 161 -185 днів, від висадження розсади до збирання врожаю — 110-145 днів) використовуються в основному для тривалого зберігання. До цих сортів і гібридів належать: **Амагер 611**, **Амтрак F₁**, **Атрію F₁**, **Білосніжка**, **Бартало F₁**, **Бронко F₁**, **Віоланта**, **Галакси F₁**, **Краутман F₁**, **Княгиня**, **Лазурна**, **Ліка**, **Лангедейкер децема**, **Леся**, **Леннокс F₁**, **Мандарин F₁**, **Маратон F₁**, **Маркіз**, **Ольга**, **Олімп**, **Симоне F₁**, **Трансам F₁**, **Українська осінь**, **Фрізія F₁**, **Харківська зимова**, **Чиз F₁**, **Яна**, **Ярославна**.

Підбір різних сортів і гібридів за стиглістю, дотримання оптимальних строків сівби й висадження розсади дозволяють забезпечувати населення свіжою капустою практично цілий рік.

3. Капуста білоголова. Технологія вирощування ранньої капусти. Вирощування розсади, садіння, догляд, збирання врожаю і товарна обробка. Особливості вирощування середньої капусти.

Вирощування пізньої капусти розсадним і безрозсадним способом.

Капуста білоголова віддає перевагу легким за механічним складом, родючим ґрунтам. Кращі попередники для неї - огірок, цибуля ріпчаста, томат, горох, боби, багаторічні трави. При повторному вирощуванні капусти на одному полі різко знижується врожайність. Тому її розміщують після попередників, що належать до інших ботанічних родин, що забезпечує збільшення врожаю до 28%. Крім того, урожайність капусти, розміщеної по пласту люцерни, підвищується на 9%.

На зрошуваних землях північної степової зони капусту розміщують у сівозміні після огірка: 1-е поле - картопля рання; 2, 3-е - багаторічні трави; 4-е - огірок; 5-е - капуста білоголова; 6-е - томат; 7-е - цибуля ріпчаста, коренеплоди.

У зоні консервних заводів, де основні площі займають пасльонові, капусту вирощують у збірному полі: 1 -е поле - зернові ярові з підсівом люцерни; 2, 3-е - люцерна; 4-е - томат (розсадний), перець, баклажан; 5-е - цибуля ріпчаста і коренеплоди; 6-е - горох овочевий, овочі ранні; 7-е - пшениця озима; 8-е - томат (безрозсадний); 9-е - капуста білоголова, огірок, інші овочеві рослини.

Капуста білоголова - гарний попередник для томату, огірка, цибулі ріпчастої й коренеплодів, тому що залишає після себе ділянку, чисту від бур'янів.

Осінній обробіток ґрунту починають із подрібнювання рослинних залишків попередника і їхньої заробки. Після ранозбираємих рослин проводять напівпаровий обробіток ґрунту: лушення стерні або ґрунту (після зернових колосових, багаторічних трав і ранніх овочевих - двічі); через два тижні після лушення або підрізання шийок люцерни - зяблеву оранку на глибину 25-30 см. Після оранки поле вирівнюють різними засобами механізації: длінобазовими планувальниками й іншими машинами. Потім два-три рази ґрунт культивують або дискують на глибину 10-12 см, а перед початком стійких морозів проводять чизелювання на глибину 16-18 см.

Капуста білоголова досить вимоглива до родючості ґрунту, добре реагує на органічні й мінеральні добрива. Норми органічних добрив становлять у Полісся 40-60 т/га, Лісостепу - 30-40, Степу - 25-30 т/га.

Мінеральні добрива під капусту білоголову ранньостиглу на ґрунтах Правобережного Лісостепу вносять під оранку з розрахунку $N_{60}P_{60}K_{60}$, на зрошуваних землях Лівобережного Лісостепу й Степу - $N_{60}P_{60}K_{50}$, а без зрошення - $N_{45}P_{45}K_{45}$ (кг/га).

З настанням весни зяб боронують в один-два сліди поперек оранки для запобігання поверхневого випаровування ґрунтової вологи. При

розсадному способі вирощування під капусту білоголову ранньостиглу на легких ґрунтах проводять передпосадкову культивуацію на глибину 10-12 см.

До висаджування розсади або висіву насіння застосовують гербіциди **Бутизан 400, Стомп, Трефлан**, а по вегетуючим рослинам капусти (після висаджування розсади або появи сходів) — **Лонтрел 300, Фуроре Супер, Фюзилад Супер** і ін. Гербіциди вносять штанговими причіпними обприскувачами й комбінованими агрегатами. Заробку гербіциду в ґрунт здійснюють культиватором КПСП-4 на важких за механічним складом ґрунтах на глибину 5-7 см, на легких - на 8-10 см. Інтервал між внесенням і заробкою гербіциду не повинен перевищувати 30 хв.

У Степу й Закарпатті України капусту білоголову ранньостиглу висаджують горщечковою розсадою 10-20 березня, у Лісостепу - 20 березня - 10 квітня. Суперранню розсаду (10-15%) висаджують на 5-10 діб раніше зазначених строків.

Капусту висаджують широкорядним, квадратним і стрічковим двох-, трехрядним способами.

Вручну або механізоване висаджування розсади капусти ранньостиглої проводять за схемами розміщення 60х30-40, 70х30-35, 90х25 і (50+90)х30-35 см. В окремих господарствах капусту всіх груп стиглості вирощують по уніфікованих стрічкових схемах 50+90 і 60+120 см. Висаджування капусти стрічковим способом дозволяє продовжити період міжрядних обробок ґрунту, а також використовувати при збиранні врожаю платформи й дворядні комбайни. При використанні в технології збирання машини УКМ-2 схема розміщення рослин повинна бути (60+80)х50 см. Схему розміщення (50+50+80)х40 см застосовують при використанні системи машин з колією 180 см. При такій більш загущеній посадці рослини завершують формування товарних качанів приблизно на 10-15 діб раніше.

Оптимальна густота рослин капусти в різних ґрунтово-кліматичних умовах України становить: для ранньостиглих сортів - 47-57 тис. шт./га, середньоранніх - 42-55 шт./га.

Обов'язковою умовою для нормальної приживленості розсади в суху погоду є полив її під час висаджування. Щоб при цій операції не ушкодити рослини, застосовують малі норми (0,5-1 л води в лунку чи 200-300 м³/га). Потім висаджують горщечкову або безгорщечкову розсаду, присипають ґрунтом і ущільнюють навколо рослини. При достатній вологості ґрунту, або при дощовій погоді після висаджування горщечки будуть легко розпадатися.

Корінь безгорщечної розсади перед висаджуванням у відкритий ґрунт занурюють у суміш («бовтянку»), яка складається з 1 частини коров'яка, 2 частин глини й 2 частин води, з додаванням пестицидів, які відлякують капустяну муху. Розсаду висаджують на глибину 7-8 см (до першого справжнього листка), не допускаючи засипання землею верхівкової бруньки.

Механізоване висаджування розсади проводять розсадосадильними машинами СКН-6А, СКН-5,4, ПМ-5,4, СУ-6 і ін. Для цього відбирають здорову розсаду довжиною 15-25 см з 4-6 листками, прямим стеблом товщиною не менш 4 мм, з добре розвинутою кореневою системою.

Першу міжрядну обробку ґрунту на глибину 8 см (захисна зона - 8-9 см) проводять через 8-10 діб після висадження розсади, другу й наступні, на 10-12 см (захисна зона 16-18 см), - через кожні 10-12 діб після випадання дощів більше 10 мм або поливу до змикання листя рослин. Обробки здійснюють просапними й фрезерними культиваторами КРО-4,2, КРН-4,2А, ФПУ-4,2 в агрегаті із тракторами МТЗ-80-82, ЮМЗ-6 на посадках капусти з міжряддями 70 см і КРО-5,4, КФО-5,4 - з міжряддями 60 і 90 см. При цьому поліпшується аерація кореневмісного шару ґрунту й знищуються бур'яни. При квадратному способі висаджування розпушування міжрядь проводять уздовж і поперек ділянки.

Капусту білоголову ранньостиглу підгортають 1 раз на початку інтенсивного росту листя у фазі 7-8 листків, через 20-25 діб після висаджування розсади.

Важливою умовою одержання високих і гарантованих урожаїв капусти, особливо в Степу й інших посушливих районах, є своєчасне і якісне проведення поливів. Передполивний рівень вологості ґрунту на среднесуглинистих ґрунтах становить 80%, а на легкосуглинистих - 70% НВ.

Ранньостиглі сорти капусти білоголової більш вимогливі до вологості, ніж пізньостиглі, тому що вони формують качан у найбільш посушливий період першої половини літа.

Рекомендують у середньовологі роки капусту білоголову ранню поливати дощуванням у Лісостепу, крім післяпосадового, проводити 2-3 вегетаційних поливи до зав'язування качанів і 1-2 поливи під час формування його; у Північному Степу — відповідно, 2-3 і 3-4; Південному — 3-4 і 3-4 поливу. До зав'язування качанів поливна норма становить 250-300, у період формування й дозрівання — 350-400 м³ води/га. Міжполивний період у Лісостепу становить 9-10, у Степу - 7-8 діб.

Значні втрати врожаю капусти наносять такі комахи, як капустяна й ріпакова білянки, капустяна міль, капустяна совка, а також капустяна блоха, клоп, попелиця, муха й ріпаківий пильщик; із хвороб - кила, альтернаріоз, фомоз, слизуватий і судинний бактеріоз, фузаріоз, пероноспороз, чорна плямистість і ін.

У захисті від капустяних шкідників більшу роль грають **технологічні міри**: знищення рослинних залишків капусти й інших капустяних рослин, де вони зимують; глибока зяблева оранка; знищення на ділянках, лісосмугах бур'янів із родини Капустяні; вирощування й своєчасне висаджування в ґрунт здорової, добре розвинутої розсади. З **біологічних мір** застосовують трихограмму, випускаючи її на початку масової кладки яєць капустяної білянки, капустяної совки: у перший строк — 20 тис. самок/га, у другий-третій — одну самку трихограмми на 20 яєць шкідника на 1 м² посадки. **Хімічний захист** капусти проводять пестицидами

відповідно до «Переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до застосування в Україні».

Застосування агроволокна й захисних сіток - кращий спосіб уберегти капусту від капустяних мухи, совки й блошки. Від попелиці захищаються фосфороорганікою, вносячи кожні 2-3 тижня по 1 л/га, при цьому Фалькон чергують із Фастаком з додаванням клеючої речовини Тренд.

Капусту ранньостиглих сортів збирають вибірково, по мірі дозрівання качанів, у середині червня - на початку липня, не допускаючи їхнього розтріскування й втрати товарних якостей. Качан готовий до збирання, коли стає щільним на дотик, а листя, що покривають, починають світлішати, здобуваючи характерний блиск. Вибіркове збирання врожаю капусти ранньостиглої по мірі досягнення качанами технічної стиглості економічно більш доцільні, ніж одноразове. Капусту ранньостиглих і середньоранніх сортів збирають 3-4 рази в міру дозрівання качанів (при масі качана 500-700 г). Інтервал між зборами - 7-8 діб. Пізніше збирають качани масою до 1 кг і більше, не допускаючи їхнього розтріскування. Після зрізання качанів з ділянки капусти ранньостиглої можна одержати другий урожай. На залишених послі зрізу кочанах через кілька діб відростають бруньки. З них залишають 2-3 найбільші й розвинені, а інші видаляють.

Із засобів часткової механізації на збиранні капусти ранньостиглої використовують широкозахватний транспортер ТШП-25, платформи ПОУ-2 і ПНСШ-12, навісні транспортери ТН-12, ТПО-50 для навантаження качанів у транспортні засоби, платформу на самохідному шасі Т-16 М и дворядний укладальник УКВ-6.

Середня капуста та особливості її вирощування.

Під капусту білоголову середньо- і пізньостиглу в Лісостепу Правобережному на темно-сірих лісові й чорноземах опідзолених органічні й мінеральні добрива вносять із розрахунку: гною 30-40 т/га + $N_{60-120}P_{60-120}K_{60-120}$, в Лісостепу Лівобережному на чорноземах глибоких і мало- і середньосуглинкових і в Степу на чорноземах звичайних, південних і темно-каштанових ґрунтах - гною 30-40 т/га + $N_{60-120}P_{60-90}K_{45-60}$.

Під капусту середньостиглу ділянку культивують один-два рази, а під пізньостиглу - два-три рази: першу культивацію проводять на глибину 8-10 см, другу - на 10-12 і третю (передпосадкову) - на 14-16 см.

Розсаду середньостиглих сортів висаджують у Лісостепу з 1 по 10 травня у віці 35-40 діб. У степу ці строки наступають на 10-15 діб раніше. З метою продовження періоду надходження врожаю її висаджують у два строки: через 15-25 діб після капусти ранньостиглої і через 20-25 діб після першого строку висаджування.

Вручну або механізоване висаджування розсади капусти середньостиглої проводять за схемами розміщення - 60x50-60 і 70x35-40 см.

Оптимальна густота рослин капусти в різних ґрунтово-кліматичних умовах України становить: середньостиглих - 35-40 і середньопізніх - 28-32 тис. шт./га.

Капусту білоголову середню й пізню підгортають - 2-3 рази, на початку формування качана перед змиканням листків. Одночасно з підгортанням дно борозни розпушують стрілкою лапою, а боки - долотоподібними лапами, установленими на рамі культиватора за підгортачем. Останній раз підгортання й глибоке розпушування, при необхідності, проводять перед змиканням листків у міжряддях. Підгортання рослин капусти білоголової зменшує засміченість посадок на 83-88%, а витрати праці на прополку бур'янів - в 2-3 рази.

Капуста білоголова середньостигла також вимагає підвищеної вологості ґрунту (80% НВ). Поливають її відразу після висаджування розсади, норма — 300 м³/га. При підсаджуванні рослин, що випали, полив повторюють. За вегетаційний період у відкритому ґрунті у Лісостепу проводять 5-7 поливів і у Степу — 7-8 поливів. Поливна норма до початку зав'язування качанів становить 300-350, а в період їхнього формування — 400-450 м³/га. Зрошувальна норма коливається залежно від зони вирощування від 1200 до 3200 м³/га.

Капусту білоголову середньостиглих сортів збирають в Україні в серпні для квашення, коли качан стане щільним і маса його досягне 2-3 кг і більше. Качани збирають із 2-3 покривними листами, що захищають їх від ушкоджень і забруднення.

Середньостиглі, середньопізні й пізньостиглі сорти капусти збирають одноразово при досягненні технічної стиглості більш ніж в 80% рослин і маси качана 3-4 кг і більше. У нових закордонних пізньостиглих гібридів маса качанів може бути 2-3 кг.

Пізня капуста та технологія її вирощування розсадним і безрозсадним способами.

У систему передпосадкового обробітку ґрунту капусти пізньостиглої включають прикочування гладкими котками, що істотно очищає ділянку від бур'янів і знижує витрати на прополку. У посушливі роки проводять провокаційні поливи: норма при дощуванні — 150-200 м³ води на 1 га. Пророслі бур'яни після прикочування й поливу знищують наступною культивацією.

Строки висаджування розсади середньопізніх і пізньостиглих сортів капусти білоголової мають дуже велике значення. При ранньому висаджуванні качани восени розтріскуються, внаслідок цього якість продукції знижується. При запізненні з висаджуванням розсади знижується врожай. Тому орієнтовними строками висаджування розсади цих сортів з порівняно коротким вегетаційним періодом (Еленовская, Столічна й ін.) в Лісостепу - 25 травня-5 червня, Степу - 10-20 червня, а в Криму - 1-10 липня. Сорти з більш тривалим вегетаційним періодом (Амагер 611, Білосніжка, Ліка, Харківська зимова) висаджують на 5-10 діб раніше. На півдні України капусту пізньостиглу висаджують у повторних посівах після редиски. Редиску збирають 25 травня.

Вручну або механізоване висаджування розсади капусти пізньостиглої проводять за схемами розміщення - 60х60, 70х70, 70х40-50, 90х35-45 см.

Оптимальна густота рослин капусти становить для пізньостиглих сортів і гібридів - 24-28 тис. шт./га.

Для одержання високого врожаю капусти білоголової пізньостиглої необхідно проводити регулярні поливи. Підтримують високий рівень передполивної вологості ґрунту (не нижче 80% НВ). Для підтримки раціонального режиму зрошення, крім післяпосадочного, проводять вегетаційні поливи, кількість яких залежить від ґрунтово-кліматичних умов і тривалості вегетаційного періоду сортів і гібридів. У середньопосушливі роки для одержання врожайності товарних качанів 60-80 т/га в Південному Степу необхідно поливати 9-11 разів, Північному Степу - 7-9, Лісостепу - 5-7 разів. Поливна норма залежно від типу ґрунту й глибини розміщення кореневої системи змінюється від 300 до 350 м³/га до зав'язування качанів і до 450-500 м³/га — у період їхнього формування й дозрівання. Поливи варто припинити за 15-20 доби до збирання врожаю.

Строк збирання капусти білоголової пізньостиглих сортів в Україні - жовтень. У Лісостепу оптимальним він є в другій декаді жовтня. Пізньостиглі сорти при неможливості швидкого збирання й реалізації качанів можуть більш-менш тривалий період зберігатися на корені. Однак для закладки на тривале зберігання їх забирають до початку заморозків вручну за допомогою засобів часткової механізації.

Збирають капусту білоголову пізньостиглу в суху погоду, коли температура повітря вдень опускається до 5...7°C, а вночі тримається близько 0°C. Повітряні прошарки між листами качана надають капусті стійкість до короткострокової дії негативних температур.

Качани пізньостиглих сортів витримують на корені заморозки до -5...-6°C. Однак зрубані качани менш стійкі до низьких температур, тому що по оголеній тканині кочериги промерзання йде швидше.

Поточне збирання капусти середньо- і пізньостиглих сортів передбачає застосування засобів часткової й повної механізації для зрізання й навантаження качанів із зеленими листами, використання для перевезення качанів великовантажних транспортних засобів типу 2ПТС-4М и стаціонарних пунктів для післязбиральної обробки, затарювання й відвантаження готової продукції.

Для одноразового збирання капусти середньопізніх і пізньостиглих сортів використовують однорядні комбайни МСК-1, Е-800, дворядні - МКП-2, УКМ-2, МКУ-2 і інші комбайни закордонних фірм. Механізоване збирання капусти проводять за двома основними технологічними схемами: зрізують качани, доочищують їх у полі, вантажать у транспортний засіб і перевозять до місця реалізації або зберігання; зрізують качани разом із зеленими листами, вантажать у транспортний засіб, перевозять до місця післязбиральної обробки й сортують на лінії УДК-30 і ін.

Для роботи машин поле повинне бути прямокутної форми з нахилом не більше 5°, а ряди капусти - прямолінійними. Важливо також, щоб гребені рядів до моменту збирання були вирівняні по висоті. Комплексом

машин у складі двох УКМ-2, восьми транспортних агрегатів 2ПТС-4+МТЗ-80 і лінії УДК-30 можна зібрати капусту із площі 60-70 га й обробляти 3,5-4 тис. т продукції за сезон.

4. *Особливості вирощування інших видів капусти (цвітної, савойської, тощо). Кращий досвід з вирощування культур групи капуст.*

Цвітна капуста. Капуста цвітна за поширенням посідає друге місце після капусти білоголової. Це однорічна, трав'яниста, холодостійка культура. Її головки (суцвіття) широко використовують у кулінарії як дієтичний продукт, особливо для дитячого харчування. Капусту цвітну споживають у свіжому, вареному, тушкованому, смаженому та консервованому вигляді.

У свіжому вигляді цвітна капуста зберігається недовго. У замороженому або консервованому виді вона зберігає свої властивості до нового урожаю.

Це вимогливіша до тепла рослина, ніж білоголова капуста. У жарку погоду голівки швидко «розсипаються» Цвітна капуста світлолюбива. При затінюванні урожай дозріває пізніше, а голівки дрібніші. На недостатньо удобрених ґрунтах рослини формують невелику розетку листків та дрібні розсипчасті головки. Для формування врожаю їй потрібна температура 16—18 °С. За температури понад 25 °С і низької відносної вологості повітря головки формуються дрібними та швидко розсипаються. Щоб запобігти цьому, влітку її краще вирощувати в кулісах з високорослих культур та на північних схилах і частіше поливати.

У цвітної капусти тривалий період плодоношення -в одного і того самого сорту (гібриду) є скоростиглі та пізньостиглі форми. Тому врожай її збирають у кілька строків (упродовж 10—15 діб і більше).

Сорти і гібриди. Авізо. Створений у Франції. Середньостиглий. Головка білосніжна, щільна. **Астерікс F₁.** Створений у Німеччині. Середньостиглий, Універсальний. Головка біла, досить щільна. **Балдо F₁.** Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, щільна. **Барселона.** Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Салатний. Головка з прозеленню, середньо-щільна. **Вінсон F₁.** Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, середньо-щільна. **Діадам F₁.** Створений у Нідерландах. Середньостиглий. Салатний. Головка з прозеленню, еліптична, щільна. **Кортес.** Створений у Нідерландах. Середньоранній. Універсальний. Головка білосніжна, щільна. **Латеман F₁.** Створений у Нідерландах. Середньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, досить щільна. **Малімба F₁.** Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, щільна. **Наумітус F₁.** Створений у Франції. Середньоранній. Універсальний. Головка компактна, біла, щільна. **Профіл.** Створений у Німеччині. Ранньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, щільна. **Планіта F₁.** Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Салатний. Головка білосніжна, середньо-щільна. **Поранек.** Створений у Польщі. Ранньостиглий. Салатний. Головка щільна. **Робер.** Створений у Німеччині. Ранньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, досить щільна. **Скайвокер F₁.** Створений у

Нідерландах. Пізньостиглий. Універсальний. Головка біла з прозеленню, щільна. **Фарго F1**. Створений у Нідерландах. Середньостиглий. Універсальний. Головка білосніжна, дуже щільна.

У сівозміні капусту цвітну розміщують після удобрених попередників. Найвищі врожаї одержують на заплавлених ґрунтах. Для першого строку вирощування краще використовувати південні або південно-західні схили, захищені від панівних холодних вітрів. Капусту цвітну 3 —5-го строків вирощують здебільшого повторною культурою. Підготовка ґрунту під неї така сама, як під білоголову.

Оскільки капуста цвітна дуже вибаглива до елементів живлення, на площу вносять 60-80 т/га гною або 40-50 т/га перегною і повне мінеральне добриво ($N_{180}P_{120}K_{210}$). Добре реагує вона на внесення борних і молібденових добрив. За менших доз азотних добрив, особливо у перший строк вирощування, у рослин сповільнюється приріст листкового апарату, внаслідок чого утворюються малі головки, які швидко зеленіють і розсипаються.

Щоб мати високий урожай капусти цвітної впродовж літа й осені, розсаду, крім закритого ґрунту, вирощують і в розсадниках відкритого ґрунту. Насіння у розсадниках висівають у кілька строків: у квітні, травні, червні, а для дорощування - у першій половині липня. Розсаду капусти цвітної для першого і наступних строків вирощують майже так само, як і ранньостиглих сортів капусти білоголової. Залежно від строку висаджування розсада капусти цвітної з парників і теплиць придатна до висаджування у відкритий ґрунт через 40-60, а з розсадників - 35 - 50 діб (у фазі 5 листків).

Добре загартовану розсаду цвітної капусти першого строку садять у відкритий ґрунт у ті самі строки, що й ранньої білоголової, розсадосадильними машинами або вручну за схемою 60 x 30- 40 (55,5 - 41,7 тис/га) або 70 x 30 - 35 см (47,6 - 40,8 тис/га). Розсаду наступних строків висаджують через кожні 15 - 25 діб. Підготовка рослин до садіння та догляд за ними такі самі, як і капусти ранньої білоголової. За потреби рослини підживлюють азотними добривами з розрахунку 60 кг/га діючої речовини. У період утворення головки капусти цвітної у сонячну погоду їх затіняють, щоб запобігти позеленінню. Для цього над ними надламують або зв'язують 2 - 3 верхні листки.

Капусту цвітну другого та наступних строків на легких високородючих ґрунтах можна вирощувати і безрозсадним способом. При цьому влітку, особливо в центральних і південних районах, рослини формують стрижневу кореневу систему, яка проникає на глибину до 1,5 м і повніше забезпечує їх вологою. Це сприяє кращому розвитку рослин й утворенню високого і більш якісного врожаю головок. Досить ефективно вирощувати (за пізніх строків сіви) капусту цвітну на торфовищах. Норма висіву насіння першого класу становить 0,7 - 1,5 кг/га, залежно від типу сівалок, глибина загортання - 1 - 2 см. Підготовка насіння і техніка сіви такі самі, як капусти білоголової.

Збирають урожай капусти цвітної у міру досягання головок у кілька строків. Для цього використовують широкозахватні платформи. Головки зрізують з трьома-чотирма покривними листками, які захищають їх від псування і позеленіння під час перевезення. Середня врожайність капусти цвітної становить 120 - 200 ц/га. Товарні головки капусти цвітної мають бути діаметром не менше ніж 10 см, щільними, білими або з кремовим відтінком, без пророслих у них листків.

З однієї площі можна збирати два врожаї капусти цвітної. Для цього відразу після збирання головок рослини підживлюють мінеральними добривами: 1,5 - 2 ц/га аміачної селітри, 1 - 1,5 суперфосфату і 0.5 ц/га калійної солі. На рослинах у верхніх пазухах листків залишають дві-три найкраще розвинені бруньки, а решту - пасинкують. Урожайність капусти цвітної, вирощеної з пасинків, становить 40 - 60 ц/га

Дорощування капусти цвітної. За допомогою дорощування можна продовжити період надходження капусти цвітної до лютого. Для цього насіння її висівають 15 — 20 липня, щоб до осені рослини утворили велику листову поверхню і накопичили достатню кількість поживних речовин. Для дорощування використовують також рослини від більш ранніх строків сівби чи висаджування розсади, які не утворили товарних головок. Перед настанням приморозків рослини з добре розвиненою листовою розеткою і головками діаметром 2 — 7 см викопують з корінням і перевозять до місць дорощування. Перед прикопуванням їх сортують за розміром головок і вибраковують пошкоджені хворобами та шкідниками.

Капусту цвітну дорощують також у плівкових теплицях з калориферним обігрівом. Рослини прикопують і вкривають темною плівкою, папером або іншими світлонепроникними матеріалами. Дорощування можна проводити також в овочесховищах, траншеях та інших пристосованих приміщеннях. При дорощуванні пластичні речовини з листків і качана переміщуються в головку, внаслідок чого вона розростається, досягаючи діаметра 13-15 см та маси 250-350 г. Тривалість періоду дорощування залежить від температури: за 13 °С - 20 діб, 5 °С - 50, а 1 °С - за 120 діб. Вихід товарних головок становить у середньому 8 - 9 кг/м².

Капусту цвітну вирощують у плівкових теплицях, парниках і малогабаритних плівкових покриттях у два-три строки. Інтервал між строками сівби насіння 10-15 діб. Для першого строку насіння висівають у першій половині січня. Вік розсади і способи її вирощування такі самі, як для першого ранньовесняного строку у відкритому ґрунті. У теплицях розсаду висаджують 3-рядковими стрічками за схемою 70 + 35 x 30 см або широкорядним способом - 60 x 25 - 30 см.

Догляд за рослинами полягає в поливанні у разі потреби, розпушуванні міжрядь, одному-двох підживленнях і підгортанні. Перше підживлення дають через 10 - 12 діб після висаджування розсади, друге - на початку формування суцвіть, причому перше підживлення краще проводити органічними добривами - розчином гноївки (1 : 4-6), коров'яку (1:8-10) або пташиного посліду (1 : 10-12), друге - мінеральними

добривами. В сонячну погоду споруди добре провітрюють, щоб не допустити перегріву рослин. Під час формування суцвіть два-три листки зв'язують у пучок або надломлюють для затінення суцвіття, щоб не допустити позеленіння головки і втрати товарного вигляду.

У плівкових теплицях на сонячному обігріві розсаду висаджують наприкінці березня.

У парники розсаду висаджують з розрахунку 12 шт. на одну парникову раму. Ґрунт насипають шаром 14 -16 см. У процесі догляду за рослинами їх за потреби поливають, розпушують міжряддя, провітрюють парники та підживлюють рослини двічі на місяць. У холодні ночі парники накривають матами. З потеплінням рами знімають орієнтовно ще на початку квітня.

Для осіннього вирощування в плівкових теплицях розсаду висаджують у 45 - 50-денному віці наприкінці серпня - на початку вересня. З похолоданням (у жовтні) теплиці вкривають поліетиленовою плівкою, а за потреби включають ще й обігрів. Густота і догляд за рослинами такі самі, як і під час весняного вирощування.

Під тунельні покриття загартовану розсаду висаджують на початку польових робіт. Рослини розміщують стрічковим способом з відстанню між стрічками 80 - 90 см, між рядами і в рядку - 25 - 30 см. Під час догляду рослини поливають, розпушують ґрунт у міжряддях та підгортають рослини. У ясну сонячну погоду тунелі провітрюють. З потеплінням (на початку травня) плівку знімають, а за рослинами доглядають так само, як у відкритому ґрунті.

Урожай з плівкових теплиць та парників починає надходити у травні, а з-під тунельного покриття - на початку червня. Він становить 4 - 5 кг/м²чи на одну парникову раму, а з-під тунельного покриття - 1-1,5 кг /м².

Броколі. У капусти броколі використовують в їжу голівки і молоді пагони, тому її іноді ще називають спаржевою капустою. Вона багата вітамінами А, В₁, В₂, С, РР, Е і солями магнію, калію, кальцію, фосфору. До складу білку входить амінокислота метіонін, що перешкоджає накопиченню в організмі холестерину. Саме тому броколі має з усіх капуст найбільш сильні антисклеротичні властивості.

Вітамінна. Створений ЦБС ім. Гришка. Ранньостиглий. Салатний. Головка розкидиста, темно-зелена. **В'ярус.** Створений у Польщі. Ранньостиглий. Універсальний. Головка слабозкидиста, зелена. **Леднічка.** Створений в Україні. Ранньостиглий. Салатний. Головка середньої щільності, зелена. **Міледі** F₁. Створений у Нідерландах. Ранньостиглий. Універсальний. Головка щільна, зелена. **Тамбора.** Створений у Франції. Ранньостиглий. Універсальний. Головка щільна, зелена.

Ця культура менш вимоглива, ніж цвітна капуста, до родючості ґрунту. Вона не така чутлива до жаркої погоди, особливо під час формування голівок. Не виносить кислих ґрунтів. Технологія вирощування броколі в основному така ж, як і цвітної капусти. У притіненні голівок немає необхідності. Їх зрізують до розпускання бутонів.

Голівки мають бути щільними, інакше знижуються їх смакові якості. У броколі більше виражена, в порівнянні з цвітною капустою, здатність формувати голівки на бічних стеблових утвореннях, що формуються з пазух бічного листа після збирання голівки на центральному стеблі. З однієї рослини можна отримати 0,1 - 1,0 кг голівок.

Технологія вирощування подібна, як для цвітної капусти. Насіння висівають з березня до липня, розсаду останнього терміну висаджують на початку серпня, в південних регіонах - пізніше. Збирання врожаю - з червня по листопад. При збиранні голівок на центральному пагоні густота стояння ранніх і пізніх сортів складає 4 і 6 рослин на 1 м². Якщо планують, отримання голівок діаметром 8 см густоту вирощування подвоюють. Для промислової переробки густота посадки до 20 рослин на 1 м². Збирають броколі, коли голівки досягають бажаного розміру або з'явиться тенденція до розпускання бруньок суцвіття. Зібрані голівки зразу піддають охолодженню при температурі 0 + 1° С. Добре поміщати зібрані голівки в мішки з шматочками льоду.

Кольрабі. У кольрабі в їжу використовують нижню розширену частину стебла - стеблоплід світло - зеленого або фіолетового забарвлення. Він багатий цурками (до 7,5%), білками (до 3,5%), вітаміном С (до 90 мг). Крім того, в цій рослині немало вітамінів (В₁, В₂, В₃, В₆, РР) і лужних солей. Кольрабі їдять у сирому, вареному, смаженому вигляді, додають в салати, супи, гарніри.

Вживання кольрабі корисне дітям. Кальцій, що міститься в ній, є основним матеріалом для побудови скелета і зубів. Має цінні дієтичні властивості. Завдяки високому вмісту мінеральних солей, особливо кальцію і фосфору, а також сирого білка, цей вид капусти дуже корисний в харчуванні вагітних жінок. **Сорти. Глобус.** Створений в Україні. Ранньостиглий. Універсальний. Стеблоплід округлий, зеленкуватий, м'якуш білий. **Наталка.** Створений в Україні. Ранньостиглий. Універсальний. Стеблоплід округлий, м'якуш білий. **Пурпурова.** Створений в Україні. Ранньостиглий. Універсальний. Стеблоплід округлий, пурпуровий, м'якуш білий.

Кольрабі найбільш посухостійка серед капустяних рослин, виключаючи савойську капусту, але максимальні урожаї високої якості отримують тільки в умовах достатнього зволоження. Ранні сорти при високій температурі і дефіциті вологи швидко грубіють і втрачають смакові якості. Восени рослина витримує пониження температури до - 12 С.

Кольрабі виносить невелике затінювання і здатна сформувати стеблопліди в міжряддях плодового саду.

Щоб запобігти можливому стрілкуванню у відкритому ґрунті після ранньої висадки, температури при вирощуванні розсади мають бути не нижчі день/ніч - 14/10 С. Шляхом регулювання термінів посіву і посадки можливе забезпечення ринку продукцією відкритого ґрунту з травня по жовтень, аналогічно цвітної капусти (посадки, що повторюється). Для осіннього збору останній термін посадки з врахуванням ранніх або пізніх

сортів і зони вирощування в середині липня для пізніх сортів. Тривалість вегетації кольрабі складає влітку 6-7 тижнів.

Ранньостиглі сорти вирощують впродовж 80... 90 днів з використанням розсади. У пізніші терміни можна отримати 1... 2 урожаї знову-таки з розсади або прямим точним посівом. У зв'язку з високою скоростиглістю під кольрабі вносять тільки мінеральні добрива, а органічні - лише під попередню культуру. Розсаду у віці 35... 40 днів висаджують з міжряддями 70 або 50см, залишаючи відстань у ряду 20... 30см в першому випадку і 35... 45см в другому. Не можна заглиблювати її в ґрунт нижче кореневої шийки, як і підгортати рослини в подальшому. Це призводить до затримки формування стеблоплодів і утворення квітконосних стебел. На 1га висаджують 45... 70 тис. рослин.

При безрассадном вирощуванні насіння сіють через 15... 25 см в рядку з відстанню 50... 70см між рядами або стрічками через 40...45 см з відстанню в рядку 5см. Густота стояння при цьому збільшується до 140... 200 тис. рослин на 1 га. Після появи сходів їх проріджують, залишаючи відстань між рослинами у ранніх сортів 10... 15 см, у пізніх— 15... 50 см. Позбавитися від цієї трудомісткої операції можна за допомогою точного посіву. Догляд за кольрабі включає розпушування ґрунту, прополку, боротьбу з шкідниками, полив і підживлення. Операції в основному проводять так само, як при догляді за білоголовою капостою, включаючи захисні заходи і виключаючи підгортання.

Збирають стеблоплоди через 60... 80 днів, коли їх діаметр досягне 6... 8 см. При затримці з збиранням стеблоплоди грубіють і стають непридатними для використання в їжу. Зрізують стеблоплоди дещо вище «основи». Це дає можливість отримати у ранньостиглих сортів другий урожай дрібніших стеблоплодів. Пізньостиглі сорти частіше висмикують з коренем, обрізуючи листя і стеблоплід. Врожайність кольрабі 12... 16 т/га і більше.

Червоноголова капуста. У виробництві капуста червоноголова займає незначні площі. За морфологічними ознаками і розміром рослин вона близька до білоголової і відрізняється від неї лише щільнішою головкою з сильним восковим нальотом та фіолетовим або червоно-фіолетовим забарвленням. Капуста червоноголова досить холодостійка, рослини переносять короткочасне зниження температури до мінус 9 —10 °С. Вирощують її розсадним і безрозсадним способами у три —п'ять строків. Це дає змогу отримувати товарну продукцію її впродовж усього року. У зв'язку з тим що капуста червоноголова формує дуже щільну головку і з восковим нальотом, вона добре зберігається протягом усього зимового періоду. Використовують її для приготування салатів, гарнірів тощо.

Ауторо F₁. Створений у Нідерландах. Середньостиглий. Салатний. Головка овальна, червоно-фіолетова, щільна. **Реліант F₁.** Створений у Німеччині. Середньостиглий. Салатний. Головка округла, червоно-фіолетова, щільна. **Роккома F₁.** Створений у Нідерландах. Середньостиглий. Салатний. Головка округла, червоно-фіолетова, щільна. **Рокси F₁.**

Створений у Нідерландах. Пізньостиглий. Салатний. Головка округла, темно-червона, дуже щільна. **Фуєго F₁**. Створений у Франції. Середньостиглий. Універсальний. Головка округла, червоно-фіолетова, щільна.

Агротехніка вирощування капусти червоноголової така сама, як і капусти білоголової. Тому розміщують їх в одному полі сівозміни на родючих ґрунтах у понижених елементах рельєфу. Щоб забезпечити конвеєрне вирощування, розсаду висаджують (а насіння висівають) у кілька строків. Схема розміщення рослин 70 x 30-35 см (47,6-40,8 тис/га). Урожай збирають улітку вибірково, а восени — масово. Для збирання головки зрізують з двома-трьома обгортковими листками, які захищають їх від забруднення та псування. Врожайність у середньому становить від 250 до 400 ц/га.

Савойська капуста. Капуста савойська у виробництві займає незначні площі. Від капусти білоголової відрізняється тим, що має пухирчасті листки. Розетка листя невелика, головка нещільна, зелена або світло-зелена, у поздовжньому розрізі світло-жовта або жовто-зелена, ніжної консистенції. Має високі смакові якості та підвищений вміст білка. Для тривалого зберігання та заквашування непридатна.

Використовують капусту савойську в кулінарії для приготування різних та дієтичних страв, особливо супів, борщів, голубців. Часто її використовують як начинку для пирогів.

Сорти. Отава. Створений в Україні. Ранньостиглий. Універсальний. Листки гофровані. Головка округла, рихла.

Капусту савойську вирощують розсадним і безрозсадним способами. Щоб мати конвеєрне її виробництво, насіння висівають або розсаду висаджують у два-три строки. Агротехніка вирощування така сама, як капусти білоголової. Тому капусту савойську розміщують в одному полі з білоголовою. Схема розміщення рослин 70 x 30—35 см (47,6-40,8 тис/га) або 60 x 35-40 см (47,6-41,7 тис/га). Слід зазначити, що капуста савойська є досить чутливою до осінніх приморозків. Тому збирання врожаю її треба закінчувати до їх настання. Під час збирання головки зрізують з трьома-чотирма покривними листками, які захищають їх від забруднення та псування під час перевезення. Урожайність головок становить 400 — 500 ц/га.

Пекінська капуста. Пекінську капусту називають ще салатною, хоча її варять, смажать і квасять(нерідко з перцем і редькою). Листя пекінської капусти удвічі багатіше за листя білокачанною білками, незамінними амінокислотами. У ній досить багато(до 80 мг%) аскорбінової кислоти, каротину, вітамінів B₁, B₂, PP, лимонної кислоти, пектинових речовин.

У пекінської капусти є листові, напівголовчасті і типово головчасті форми. Їх вегетаційний період триває 45... 80 днів. У відкритому ґрунті вирощують сорти **Астен, Келих, Оптіко, Хібінська** і гібриди F₁ **Манокоспис**.

Пекінська капуста — холодостійка рослина, що переносить заморозки — 4° С і нижче. При нестачі в ґрунті вологи і високій температурі повітря

виникає небезпека передчасної цвітущості. Тому ефективно застосувати зрошування. Пекінська капуста краще за інших виносить затінювання, хоча при цьому якість продукції погіршується.

Під попередню культуру вносять органічні добрива. Добрими попередниками пекінської капусти є: рання картопля, бобові, цибуля, огірок, томат. Під осінню оранку ґрунту вносять окрім органічних, фосфорні і калійні добрива. Навесні застосовують аміачну селітру — на легких ґрунтах під боронування або культивуацію, на важких — під переорювання.

Потреба в азоті складає близько 250 кг/га. На легких ґрунтах при прямому висіві у відкритий ґрунт цю норму краще вносити в 2 прийоми або з фертигацією. На важких ґрунтах основне внесення добрив не є необхідним. Внесення підвищених доз азоту збільшує небезпеку появи некрозу внутрішнього листя. Йому сприяє також високий вміст солей в ґрунті, висока вологість ґрунту. Обприскування рослин 0,5% розчином CaCl_2 або 2% розчином $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ до початку зав'язування голівок і додавання в поливний розчин $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ (до 150-180 мг/л з урахуванням кількості Ca у воді) знімають проблему некрозу. Сіють насіння або висаджують 25... 30-денну розсаду відразу після готовності ґрунту або у кінці липня — початку серпня рядовим способом через 45... 60 см, залишаючи відстань у ряді 10... 20 см. Густота стояння рослин 80... 110 тис. на 1 га.

В процесі догляду розпушують ґрунт, знищують бур'яни. Проводять поливи і при необхідності, підживлення аміачною селітрою. У жарку погоду, особливо в перші 1... 2 тижні після появи сходів, передбачають обробку відлякуючими засобами проти блішок.

При використанні звичайних технологій вирощування перший урожай пекінської капусти отримують під час другої проривки. Основний -осінній урожай головчастої пекінської капусти зазвичай збирають незадовго до настання стійких холодів. На родючих ґрунтах врожайність при цьому не менше 60... 70 т/га, а іноді і більше 100 т/га.

При вирощуванні пекінської капусти у весняно-літній період дуже важливо підбирати стійкі до передчасної цвітущості сорти і своєчасно проводити збирання врожаю. Врожайність пекінської капусти в цей час нижче, ніж при збиранні восени.

Літні терміни посіву недоцільні, оскільки капуста не утворює нормальних качанів, і добре сформованої розетки листя в умовах довгого дня.

Брюссельська капуста. У перший рік життя рослини утворюють слабо облиствене стебло 40 — 80 см заввишки. У пазухах листків з бруньок відростають пагони, на яких формуються дрібні (2,5— 14 см у діаметрі), щільні головки. На одній рослині їх може утворитися до 90 шт. Капуста брюссельська — високоцінний дієтичний продукт. Головки її містять у своєму складі до 16 % сухої речовини, у тому числі 4,6 % білка. З них готують супи, борщі та різні гарніри. Цініться капуста брюссельська

ще й тим, що головки її добре зберігаються та заморожуються, не втрачаючи своєї якості.

Слід зазначити, що капуста брюссельська — досить холодостійка рослина. Вона витримує зниження температури повітря до мінус 7° С і більше, Тому врожай капусти брюссельської можна збирати аж до випадання снігу.

Сорти. Філімон F₁. Створений у Нідерландах. Середньопізній. Універсальний. На стеблі формується до 80 головочок. Середня маса головки 20 — 25 г, в розрізі жовта.

Капусту брюссельську здебільшого вирощують на припарникових ділянках та на високородючих достатньо вологих ґрунтах (у понижених місцях) після удобрених попередників. Безпосереднє внесення органічних добрив і підвищених норм азотних під час її вирощування подовжує вегетаційний період. В умовах України капусту брюссельську рекомендується вирощувати розсадним способом. Вік розсади 50 — 60 діб. Строк висаджування — середина квітня. Розсаду висаджують за схемою 70 х 50 — 70 см (28,6 — 20,4 тис/га). Агротехніка вирощування така сама, як капусти білоголової. Особливістю є те, що за 20 — 30 діб до збирання врожаю прищипують верхівкову (центральну) бруньку, що сприяє формуванню більших щільніших головок.

Урожай головок починають збирати тоді, коли вони досягнуть розміру 2,5 см у діаметрі та стануть досить щільними. Збирання врожаю продовжують аж до випадання снігу.